

РОЗДІЛ 2.
ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ, СТУДЕНТСТВА ТА ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ
УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

ОСВІТНЯ МЕРЕЖА ЯК ФОРМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ
ОСВІТИ УКРАЇНИ

Бірюкова Марина Василівна

доктор соціологічних наук, доцент, професор кафедри соціології та політології,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Перехід до інформаційного суспільства пов'язаний зі прискоренням динаміки глобальних і соціальних процесів, змаганням ініціатив соціальних об'єктів (особистості, підприємств, організацій, вищих навчальних закладів) призводить до змін принципів соціального управління.

В Україні глобальні процеси мають своєрідне переломлення, що пов'язано з особливостями прояву подібних процесів у функціонуванні всіх соціальних інститутів, в ході впровадження ринкових механізмів. На перше місце, в освоєнні нових реалій, з одного боку, висувуються досягнення в області розробки, накопичення та обміну інформацією, з іншого боку, усвідомлення нового вкладу людини в соціальну практику.

Разом з цим, особливої актуальності набуває сучасний розвиток системи вищої освіти. З одного боку, ця система являється потенційно потужним фактором розвитку всього суспільства. З іншого боку, вона має можливість координувати і регулювати соціальні дії об'єктів, для надання допомоги в підвищенні рівня соціальної адаптації до реальних запитів суспільства.

При сучасному лавиноподібному виникненні освітніх послуг відбувається утруднення спрямованої циркуляції великого інформаційного потоку щодо специфіки кожного ЗВО й донесення його до потенційних соціальних суб'єктів. Подібна ситуація може привести до розриву або ускладнення взаємин.

Так, в процесі структурних реформ сучасної структури освіти з'являються і будуть розвиватися освітні комплекси, в яких інтегровані різні різнопрофільні навчальні заклади середньої та професійної вищої освіти, установи додаткової професійної освіти та інші освітні установи. В межах комплексів розробляються пов'язані освітні програми різних рівнів професійної освіти з метою забезпечення підвищення якості підготовки та скорочення освітньої траєкторії. Функціонування таких комплексів може забезпечити, по-перше, підвищення якості викладання в коледжах і професійних училищах (викладачі коледжу або училища стають членами вузівських кафедр), в наслідок чого у них з'являється та поширюється коло професійного спілкування, створюються перспективи професійного зростання.

По-друге, забезпечуються умови для підвищення соціального статусу і соціальної мобільності студентського та викладацького складу коледжів, технікумів та інших професійних навчальних закладів. По-третє, підвищення гнучкості структури професійної освіти розширюють можливості для швидкої адаптації змісту навчання до змін на ринку праці.

По-четверте, відбувається зростання ефективності використання матеріальних і кадрових ресурсів, більш швидко і гнучку адаптацію системи професійної освіти до нових соціально-економічних умов суспільного життя.

Серед різних освітніх комплексів останнім часом стали з'являтися навчальні заклади, що реалізують кластерний підхід. За визначенням, в кластери включаються соціальні актори, об'єднані на засадах партнерства, пов'язані єдиною метою і географічним положенням. Під кластерним підходом до розвитку освіти розуміють взаємодії і саморозвиток учасників, здійснені знизу на основі територіального сусідства та сталого партнерства, що підсилює конкретні переваги як окремих учасників, так і кластера в цілому.

Реалізація кластерного підходу призводить до отримання нового якісного результату за рахунок інтеграції зусиль всіх партнерів. Інтеграція

навчальних закладів в регіональне середовище, забезпечення якісно нового рівня підготовки фахівців, зростання кваліфікації наукових і науково-педагогічних кадрів, активізація наукових досліджень та інноваційної діяльності, підвищення їх результативності та ефективності для потреб регіону, перетворення навчальних закладів до центрів підйому і стабілізації регіонального розвитку являється актуальною та головною метою сучасної системи освіти. А вже високу конкурентоспроможність освіти зможуть забезпечити не окремі освітні установи (навіть ті, що досягли високого рівня якості освіти), а кластери суб'єктів, які задіяні на освіту, пов'язані між собою рішенням конкретного аспекту національної проблеми.

Так, ми маємо вдалі приклади ефективності функціонування технополісів в Японії, дослідних парків, коледжів та кампусів з регіональною спеціалізацією в Каліфорнії (США).

Наприклад, в регіональному університеті Лимерика (Ірландія) працює група дослідницьких і навчальних підрозділів, які безпосередньо є в підпорядкуванні факультетів (коледжів) університету і здійснюють свій внесок в розвиток регіональної економіки. Ці підрозділи є частиною інтелектуальної інфраструктури регіону з орієнтуванням, перш за все, на розвиток місцевої економіки.

Реструктуризація освітньої мережі установ освіти на основі створення і розвитку кластерів – це комплексна оптимізація системи функціонування закладів (їх структури, функцій, спектру освітніх програм) відповідно до вимог зовнішнього середовища і спрямовання на підвищення якості, доступності та ефективності. Під освітньою мережею розуміється сукупність освітніх установ (організацій), що реалізують освітні програми початкової, середньої, вищої та додаткової освіти, об'єднаних в єдину структуру за трьома ознаками: територія. Ця структура (державна мережа, регіональна мережа, міжмуніципального мережу, муніципальна мережу та мережу освітніх установ): профільна структура (профільно-галузева спрямованість професій і

спеціальностей відповідно до регіонально-муніципальними пріоритетами розвитку економіки та ринку праці): рівнева структура.

Кластерний підхід в освіті – найважливіший шлях підвищення його конкурентоспроможності, тому що: при кластерному підході розробка конкретної проблеми розподіляється між усіма учасниками кластера; при управлінні освітою з опорою на кластерний підхід поєднується ініціатива освіти і влади; опора на розвиток потенційних можливостей кожного учасника освітньої програми здійснюється за рахунок взаємодії і інтеграції зусиль всіх на основі партнерства. Освітній комплекс, що розбудовується на засадах кластерного підходу виступає дієвим фактором вирішення низки глобальних завдань стабілізації регіональної системи освіти.

До таких завдань можна віднести: координацію і оптимальну взаємодію установ освіти зі службами соціального захисту та зайнятості з метою моніторингу освітніх потреб населення області та граничних регіонів; посилення позитивного впливу університету на соціо-культурну ситуацію в регіоні; перепідготовку та підвищення кваліфікації педагогічних і управлінських кадрів на базі навчального закладу; мінімізацію впливів міжвідомчих бар'єрів у вирішенні питань нарощування матеріально-технічної бази і підвищення рівня інформатизації освіти; збереження невиробничих фондів системи освіти з урахуванням можливого перепрофілювання окремих освітніх установ; залучення незадіяних виробничих ресурсів регіону для вдосконалення матеріально-технічної бази освіти і профільно-технологічної підготовки фахівців.

Саме тому можна говорити, що інститут освіти в традиційному значенні цього слова втрачає право на існування. Його місце все більше належить незалежним освітнім центрам, в значній мірі орієнтованим на особливості регіонального розвитку. Так, в країнах Південно-Східної Азії (Малайзія, Нова Зеландія, Сінгапур, Тайвань) з метою розвинути власну виробничу базу в короткі терміни були створені відповідні кластери.

Подібні інтегровані освітні системи, сконцентровані на певній території, мають порівняно з традиційними автономними освітніми структурами більш високі соціально-економічні характеристики. Інтегрована багатоступенева система освіти, завдяки своїй гнучкій структурі та швидкої адаптації до постійно мінливої кон'юнктури попиту на ринку праці, створить сприятливі умови для реалізації цільової індивідуальної підготовки фахівців різних кваліфікаційних рівнів. В умовах соціально-економічних ринкових відносин, які формуються, це дуже важливо не тільки для випускників ЗВО в плані подальшого працевлаштування, а й для підприємств і установ як споживачів кадрів з елітарної підготовкою.

Аналіз розвитку існуючих освітніх комплексів за принципом кластерів показав, що безсумнівними їх перевагами є: концентрація необхідної кількості ресурсів для реалізації досить складних технологій в сфері навчання фізичних осіб; надання різних форм освітніх послуг з урахуванням потреб клієнтів; уніфікація ряду процедур отримання фізичними особами освіти, що дозволяє знизити витрати на їх виконання; гнучкість підготовки фахівців різного профілю, в тому числі й тих, які з тих чи інших причин тимчасово не затребувані на ринку; створення умов для безперервної освіти; спрощення процедури контролю якості освіти.

Кластери добре вписуються в поняття багатоступінчастої освіти. Багатоступенева система підготовки передбачає різні за змістом і обсягом освітні та професійні програми в напрямках науки, техніки і культури, засвоєння яких засвідчується документами про вищу освіту різного рівня. Однією з основних відмінностей багатоступінчастої системи освіти від існуючої системи підготовки є зміщення акценту в бік фундаментальної складової в освіті фахівців, яке має більший період вживання і дасть підставу для безперервного професійного зростання.

Саме це забезпечує можливість переходу в системі освіти від формули “освіта на все життя” до формули “освіта через усе життя”. У зв'язку з цим за

останні роки значно збільшилися масштаби освіти дорослих та зростають витрати на перепідготовку фахівців.

Успішний розвиток навчальних закладів нового типу вимагає комплексного забезпечення всіма видами ресурсів, а де цього немає, там відбувається розходження між змістом і формою. Потрібні значні фінансові, інтелектуальні, організаційні, науково-методичні, навіть морально-психологічні ресурси, які об'єднали б усіх учасників освітнього процесу для реалізації загальної мети. Потрібен, також, такий специфічний фактор успіху, як ресурс свободи.

Ландшафт сучасної освіти - різноманітний. Системи вищої освіти розвиваються сьогодні як інституційно складні структури, що вибудовують навчання з опорою на організації з різних професійних сфер соціуму.

Сьогодні заклад вищої освіти (ЗВО), який претендує на звання сучасного та ефективного, повинен бути успішним не тільки в основних видах діяльності (освітньої та наукової), але й представляти собою центр створення і розвитку інновацій.

Список використаних джерел

1. Князев Е. А. Дрантусова Н. В. Институциональная динамика в российском высшем образовании: механизмы и траектории. Университетское управление: практика и анализ. 2013. № 11. С. 6 – 17.

2. Бахрушин В. Миссия университетов [Электронный ресурс]. – URL: <http://wivw.sfcदेशare.net/>.

3. Прокопенко С А. Вуз: маркетинговая философия. Высшее образование в России. 2005. № 10. С 122-128.

4. Прокопенко С. А. Вуз: от обучения студентов – к их развитию. Университетское управление: практика и анализ. 2007. № 5 (51). С. 36 – 42.

5. Черноиваненко Е М. Идея университета и идея универсального знания URL:<https://sites.google.com/a/chemoivanenko-em.info>